

Яковенко Роман

к.е.н., доцент

Економіко-технологічний інститут імені Роберта Ельворті

м. Кропивницький

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛОЖЕНЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ АДАМА СМІТА ПРИ ПРОТИСТОЯННІ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

Справжнім глобальним викликом для сучасної України є російська збройна, інформаційна, політична та усі інші можливі форми агресії.

Стосовно фінансово-економічних можливостей ведення системної агресії проти інших держав, А. Сміт писав наступне. «Ніяку війну, пов'язану з великими витратами або таку, що відрізняється своєю тривалістю, не можна без незручностей вести за рахунок вивезення сирих продуктів» [1, с. 325]. Така ситуація характеризує стан зовнішньоекономічної діяльності та можливостей держави-агресора. Це було б цілком справедливим за умов відносно справедливого розподілу національного доходу та адекватного ставлення керівництва держави до рівня життя власного населення. Однак, в умовах монополізації права на розпорядження державними ресурсами тоталітарним режимом, ця теоретична позиція не реалізується повною мірою, оскільки витрати на реалізацію агресивних дій можуть відбуватись за рахунок переважної більшості населення, зменшення витрат на соціальні потреби та утримання бюджетного сектору.

Стосовно рівня промислового розвитку та його зв'язку з потенційними можливостями здійснення загарбницьких дій Смітом було зазначено таке. «Мабуть, товарами, що найбільш придатні для вивезення у віддалені країни з метою придбання там платні та провіанту для армії або ж з метою придбання певної частки грошей великої торговельної республіки для оплати цієї платні та провіанту, є більш тонкі дорогі вироби промисловості, які при невеликому обсязі мають високу вартість і тому можуть вивозитися на великі відстані з незначними витратами. Країна, промисловість якої має неабиякий річний надлишок таких виробів, як правило вивозяться в інші країни, може протягом багатьох років вести пов'язану з дуже великими витратами зовнішню війну, не вивозячи значних кількостей золота і срібла або навіть зовсім не маючи їх для вивезення» [1, с. 324]. При цьому, першочерговим завданням уряду будь-якої країни має бути піднесення її економічної могутності, підвищення рівня платоспроможності населення, розвиток продуктивних сил і засобів виробництва, а не підміна всього цього історично-релігійним дискурсом, який може мати викривлений вигляд. Пізніше, ці думки суттєво розвинув німецький економіст Фрідріх Ліст.

Адам Сміт з приводу багатства держави зазначав таке. «Великі нації ніколи не бідніють через марнотратства і нерозсудливість приватних осіб, але вони нерідко бідніють у результаті марнотратства і нерозсудливість державної влади. Весь або майже весь державний дохід у більшості країн витрачається на утримання непродуктивних елементів» [1, с. 252]. До утримання непродуктивних елементів у нашому випадку слід віднести прошарки населення, що не здійснюють нагромадження валового продукту та нарощування доданої вартості країни, до якої вони належать, а дії яких спрямовані на погіршення економічного стану інших країн, зокрема тих – на які поширюється агресія. Також непродуктивними елементами в багатьох пострадянських країнах слід вважати надмірно роздутий чиновницький апарат, систему адміністрування і контролю, силові структури, що не виконують функцій, визначених нормативним полем, а діють на збереження існуючої адміністративно-кланової системи.

Продовжуючи наведену думку, наведемо такі рядки класика. «Однак оскільки Англія ніколи не могла похвалитися вельми ощадливим урядом, то ощадливість ніколи не була чеснотою, що відрізняє її жителів. Тому вищим нахабством і самовпевненістю з боку королів і міністрів є наміри спостерігати за ощадливістю приватних осіб і обмежувати їх витрати за допомогою законів проти розкоші або заборони ввезення закордонних предметів розкоші. Вони самі завжди і без будь-яких винятків були найбільшими марнотратами в усьому суспільстві. Нехай вони спостерігають за власними витратами і дозволять

приватним особам піклуватися про свої. Якщо їх власне марнотратство не розорєє державу, відсутність ощадливості у їх підданих вже у всякому разі не призведе до цього» [1, с. 255]. Можна зазначити, що такі підходи домінують не лише в системі державного управління рф, а й у багатьох інших країнах колишнього СРСР, які характеризуються олігархічним економічним укладом.

«У країні, що досягла вищих меж багатства, де в усі галузі промисловості та торгівлі вкладений максимальний капітал, який тільки може бути використаний в них, звичайна норма чистого прибутку буде дуже низька, і відповідно до цього звичайна ринкова норма відсотка, яка може бути виплачена з неї, буде така незначна, що тільки найбагатші люди зможуть жити на відсотки зі своїх грошей» [1, с. 86] – писав Сміт. Протиріччя між капіталом і працею, як факторами виробництва в розвинутих державах, що прагнуть до постіндустріальної економіки або вже знаходяться в ній, поступово згладжуються ліквідуючи принцип економічної експлуатації.

Продовжуючи наведену думку, Смітом було зазначено таке: «у тому первісному стані суспільства, яке передусє присвоєння землі в приватну власність і накопичення капіталу, весь продукт праці належить працівникові. Йому не доводиться ділитися ані з землевласником, ані з господарем. Якби такий стан зберігся, заробітна плата за працю зростала б разом зі збільшенням продуктивної сили праці, яку породжує поділ праці. Всі предмети поступово ставали б більш дешевими. На виробництво їх потрібна була б дедалі менша кількість праці, і оскільки товари, на виробництво яких витрачено однакову кількість праці, за такого стану речей, природно, обмінювалися б один на одного, то їх так само можна було б купувати на продукт меншої праці [1, с. 63]. Ті ж країни, уряд яких спрямовує свою діяльність на монополізацію економіки (властивість сімейно-олігархічного укладу) та побудову класового суспільства – навпаки посилюють систему експлуатації населення, яке не має спроможності до придбання ними засобів виробництва через постійне погіршення рівня життя. Також існуючий порядок організації економічних відносин у державі спрямований на гальмування науково-технічного прогресу, позбавлення перспектив еволюційного поступу держави.

Визнаючи загрозу монополізації економіки та її наслідки, Сміт писав, що: «монополісти, підтримуючи постійний брак продуктів на ринку і навмисне не задовольняючи повністю дійсний попит, продають свої товари набагато дорожче природної ціни і піднімають свої доходи – чи вони мають вигляд заробітної плати, чи прибутку – значно вище їх природної норми» [1, с. 60]. Характерною рисою економіки як рф, так і України є формування замкненої системи олігархічного панування та управлінсько-адміністративної легалізації та фіксації існуючих організаційно-економічних традицій.

Стосовно ролі торгівлі у нагромадженні багатства націй, Смітом було зазначено, що: «зазвичай для ведення будь-якої торгівлі потрібен більший капітал у великому місті, ніж у селі. Великі капітали, вкладені в усі галузі торгівлі, і велике число конкурентів зазвичай зменшують норму прибутку в місті нижче того рівня, який тримається в селі. Але заробітна плата в великому місті зазвичай вище, ніж в селі. У розвиненому місті особи, що володіють великими вільними капіталами, часто не можуть отримати потрібну їм кількість робочих і тому перехоплюють їх один в одного, щоб дістати якомога більшу кількість їх, а це підвищує заробітну плату і скорочує прибуток на капітал. У віддалених частинах країни часто не вистачає вільного капіталу, щоб зайняти всіх робочих, які тому конкурують один з одним в пошуках місця, а це знижує заробітну плату і підвищує прибуток на капітал» [1, с. 81]. Але в той же час, Сміт констатував, що: «мені жодного разу не доводилося чути, щоб багато хорошого було зроблено тими, хто робили вигляд, що вони торгують заради блага суспільства» [1, с. 332].

Список використаних джерел

1. Сміт А. Исследование о природе и причинах богатства народов. (Вступит. статья и коммент. канд. экон. наук Афанасьева В. С.). М. : Соцэкгиз, 1962. 684 с.